

HELSINGIN YLIOPISTO
 HELSINGFORS UNIVERSITET
 UNIVERSITY OF HELSINKI

KOMMUNIKAAATOKURSSIN
LUENTO 13.1., 18.1.2010

Elina Kontu
 Dosentti

Erityispedagogiikka

Riskitekijät

- Kehitykselliset puheen ja kielen häiriöt
- Äännevirheet
- Viivästynyt kielen kehitys
- Erityinen kielihäiriö (dysfasia)
- Puheen sujumattomuus (änkytys)
- Vaikeneminen ja puhearkuus (mutismi)
- Näkövammat
- Kuulovammat
- Liikuntavammat
- Kehitysvammat
- Autistiset oireyhtymät
- Monivammaisuus
- Etenevät taudit

**Vuorovaikutuksen ja viestinnän
varhaiskehityksen riskitekijät**
 (Ks. Launonen, K. 2007)

- Lapsen kehityksen verkostomainen luonne – vaikea osoittaa selviä syy-seuraus suhteita
- Vuorovaikutuksen, viestinnän ja kielen häiriöt
 - Kehityksellisiä
 - Ilmenevät kehityksen myötä ja vaikuttavat kehitykseen
 - Osa häiriöistä rajautuu puhtaasti kieleen ja puheeseen, osa lapsen kokonaiskehitykseen laajasti vaikuttaviin tiloihin
 - Kehitystahti aina yksilöllinen – poikkeavuuksien arviointi vaikeaa
 - Hankittuja
 - Aivoverenkierron häiriöt, aivovammojen jälkitilat, liikkuneen aivotarvikkeen käyttö

Kielen ja puheen kehityksen häiriöistä

- Vuorottelu, ennakointi ja varhaiset muistikuvat kielen rakentajina
 - Sensitiivinen aikuinen tulkitsee lapsen tunnetiloja ja käyttäytymistä kuin se olisi tarkoituksellista kommunikointia ja sovitaa oman toimintansa lapsen toimintaan
 - Vanhempien toiminta – itseään toteuttava ennuste – tulkinnoillaan ja vastauksillaan vanhemmat saavat lapsen vuorovaikutustaitojen kehityksen käyntiin
- Kiintymyssuhde johtaa vuorotteluun ja jaettuun toimintaan
 - Vuorottelu – vaihtelu
 - Koherenssi – toisiaan seuraavilla ilmauksilla on jonkinlainen merkitysyhteys

Varhaiset ennusmerkit

- Esikielellinen kommunikaatio vähäistä - vetäytyminen vuorovaikutuksesta
- Symbolinen leikki ei ala kehittyä (voi olla merkki myös muista häiriöistä)
- Kielen ymmärtämistaitojen heikkous
- Vähäinen jокeltelu
- Vähäinen katsekontakti, katseen suuntaaminen ja jaettu toiminta
- Vähäinen nimeäminen
- Ensimmäiset sanat ilmaantuvat tavallista myöhemmin
- Kielelliset vaikeudet lähisukulaisilla

Äännevirheet – voivat olla myös osa laajempaa kielellistä erityisvaikeutta, jotka myöhemmin ilmenevät lu-ki vaikeutena

- /r/ ja /s/ virheet tavallisimpia – korjaaminen vaatii motivaatiota ja sitä, että ihminen on tietoinen äännevirheensä korjaamisen tarpeesta
 - välttämättä kehitysvammaiset ja autistiset henkilöt eivät pysty tietoisesti tarkastelemaan omaa puhettaan
 - Äännevirheen korjaaminen aikaisintaan viisi-kuusi-vuotiaana

Viivästynyt kielen kehitys (Ks. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa 2003)

- Lapset, jotka kahden vuoden iässä eivät vielä tuota sanoja tai joiden sanasto on hyvin pieni (alle 50 sanaa) ja jotka eivät yhdistele sanoja toisiinsa
- Em. Lapsia seurattu ja n. puolella vaikeudet jatkuvat 2-3 ikävuoden jälkeen - sanasto karttuu, mutta vaikeudet näkyvät fonologiassa, sanojen taivuttamisessa, lauseiden muodostamisessa tai kertovassa puheessa
- Lapsi tarvitsee kahdenkesisiä vuorovaikutustilanteita, joissa aikuinen on keskittynyt toimimaan hänen kanssaan ja auttaa häntä selviytymään lähikehityksen vyöhykkeellään – leikki, lukeminen, laulu, soitto yms.

Erityinen kielihäiriö / dysfasia / kielen kehityksen erityisvaikeus (Rapinin & Allenin luokitus)

1. Voi painottua ymmärtämiseen, tuottamiseen tai molempiin
 - Vaikea ymmärtää kieltä kuulemansa perusteella (verbaalinen auditiivinen agnosia)
2. Puhe voi olla epäselvää tai ääntäminen kömpelöä – puheen motorisen säätelyn vaikeus (verbaalinen dyspraksia)
3. Äännejärjestelmän jäsentymättömyys – selkeä puheen tuotto vaikeaa (fonologisen ohjelmoinnin häiriö)
4. Sujumaton puhe, sanojen taivutus ja yhdistäminen lauseiksi vaikeaa, toisten puheen ymmärtäminen vaikeaa
 - Häiriössä yhdistyvät äännejärjestelmän ja kielen järjestelmän vaikeudet (fonologis-syntaktinen häiriö)

5. Puhe äänteellisesti melko hyvää, kuitenkin niukka sanavarasto, vaikeus löytää haluamia sanoja, lauserakenteet voivat olla puutteellisia, ymmärtämisen vaikeus (leksikaalis-syntaktinen häiriö)
6. Puhe sujuvaa, mutta kielellisen vuorovaikutuksen perustaitojen hallinta heikkoa, puheessa ulkoa opittuja fraaseja ja kaukupuhetta, usein ei- kielellinen vuorovaikutus hyvää (semanttis-pragmaattinen häiriö)

Puheen sujumattomuus – änkytys, sokellus

- Sujuvuus on puheen kehittyvä ominaisuus – jos hallitseva piirre puheessa – änkytys
- Alkava änkytys häviää useimmiten n. kuukaudessa – lähi- ihmisten ei tulisi kiinnittää asiaan huomiota vaan pyrkiä luontevaan vuorovaikutukseen.
- Lapselle tärkeä kokemus,
 - että aikuista kiinnostaa, mitä hän ilmaisee, ei miten hän sen tekee
- Puhe liian nopeaa, sanat sokeutuvat toisiinsa, puhe sekavaa ja kömpelöä – sokellus
 - Fragile X –oireyhtymä: puhe sokeltavaa ja siihen liittyy änkytyspiirteitä

■ VAIKENEMINEN JA PUHEARKUUS

- Valikoiva väheneminen (selektiivinen mutismi), useimmiten lapsi valikoi, kenelle puhuu, kenelle ei
 - Piirteet useimmiten esikouluikässä
 - Onnistuneet vuorovaikutuskokemukset lapselle tärkeitä
- LIIKUNTAVAMMAT
 - Puhemotoriikkaan liittyvät pulmat / verbaalinen dyspraksia (puheliikkeiden ohjailu)

Kehitysvammat (älyllinen kehitysvamma, oppimishäiriö / learning disability)

- Vuorovaikutustaidoilla keskeinen merkitys, miten yhteisö määrittelee jäsentensä normalisuuden ja poikkeavuuden
- Tavoitteena kehityksen riskitekijöiden minimoiminen
 - Mikä ydinvaikeutta, seurannasioireita ja liitännäisvammoja?
 - Onko kehitys hitaampaa vai erilaista?
- Aika ja elämäkokemukset muokkaavat jokaisen ihmisen käyttäytymistä
- Halu ja vuorovaikutuksen perusvalmiudet eivät välttämättä heikompia kuin yleensä – mutta vain varhaista vuorovaikutusympäristöä muokataan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti, hänen taitonsa voivat kehittyä valmiuksien mukaan

Kehitysvammaisuus ja kielen kehitykseen liittyvät riskitekijät

- Opetuksen pitää perustua siihen, millainen on henkilön oppimisympäristö, ei siihen, millainen on hänen oireyhtymänsä!
- Usein kontaktinluomisen ja ylläpitämisen erityisvaikeuksia
 - vaikean kehitysvamman vuoksi henkilö ei pysty luomaan ja ylläpitämään kontaktia ympäristöönsä
 - Kognitiivinen kehitys saattaa viivästyä ja häiriintyä, jos henkilö ei pysty olemaan toimivassa vuorovaikutuksessa
 - Henkilöllä voi olla sekä kehitysvamma ja autismi
- Vuorokausirytmien epätavallisuus
 - Lapsi saattaa tarvita enemmän aikaa ja selkeämpiä ärsykeitä

Vuorovaikutuksen, viestinnän ja kielen taidot

- Kokonaisvaltaisuus ja suhde sosiaaliseen, motoriseen ja kognitiiviseen kehitykseen
- Otettava huomioon ikä, kehitystaso, kykyprofiili, persoonalliset piirteet, sosiaalinen ympäristö ja ympäristön käsitykset viestinnästä ja sen merkityksestä